

kiagað, tí var ábyrgdin komin, hildu fólk, og nakað mundi vera í tí.

Læraraskúli

Sum frá leið, komu fleiri og fleiri skúlar og í 1871 var læraraskúlin í Havn settur á stovn. Hetta var eftir fyrr nevndu ráðum frá Hammershaimb. Næmingar av bygð, sum ikki høvdu góð ráð at læra til lærarar fingi 100 kr um árið í stuðuli. Lærutíðin var at byrja við bert 2 ár, seinni 3.

M. P. P. - »Med paaholden Pen«

Men trúkaðir inn á bygðir við lóg vóru skúlarin ikki. Umsóknir um skúla komu altíð frá sóknarstjórnini, um tað so í upphavi var sóknarpresturin, ið hevði lokkað og lírkað fyrri at fáa málið á glið. Bráðliga gekk ikki fram við at fáa skúlar í allar sóknir, tí so seint sum í 1890 vóru fleiri sóknir, ið ongan skúla høvdu fingið.

Hetta man vera besta prógvíð fyrri, hvussu trekt fólkíð var at fáa til at taka við tí, ið nýtt var. Sum eitt dømi um, hvussu til stóð nakað væl aftaná hetta nevnda ár, kann henda sannsagða søga vera:

»Úr einari sókn, sum enn ongan skúla hevði, var frá sóknarstjórnini komin umsókn til lögtingið um at fáa skúla. Meðan tingið enn sat saman, kom ein adressa við hópi av undirskriftum úr sóknini, sum bað um at har ikki mátti koma skúli í sóknina, tí tað var óneyðugt, børnini dugdu sera væl, tá tey fóru fyrri prest. Tá lögtingsformaðurin hevði lisið hesa adressu upp og kom til nývni, vísti tað seg, at meginparturin var undirskrivaður: M. P. P. (»Med paaholden Pen«). - Tá segði onkur titingmaður, at sóknin trongdi harðliga til skúla - sóknin fekk skúla!

Fer av landinum

Í 1878 fór Hammershaimb úr Føroyum, men hann vildi fegin vitja oyggjarnar aftur, og í 1893 sigldi hann sína síðstu Føroyaferð fyrri at vitja vinir og skyldfólk aftur. Hann ferðaðist runt landið, og allastaðni mætti honum stórum blíðskapur.

Í Havn var hann við til ein fund um »Broyting«, men annars legði hann seg ikki út í tað stríð um skriftmálið, sum tá stóð á.

Áðrenn Hammershaimb fór aftur til Danmarkar, varð boðið til eina stóra veitslu í Havnar

Klubba, har fleiri av landsins bestu monnum hildu røðu fyrri honum.

Selnasta Føroyaferð

Dagurin upprann, tá ið Hammershaimb skuldi fara. »Laura« lá á vágni. Politistarnir buðu sær til at føra Hammershaimb umborð, men so komu lögtingsmenninir og vístu honum ta æru, at rógva hann út til skipið.

Nógvir bátar fylgdu teimum, og fólk fór upp á skipið fyrri eina ferð enn at siga farvæl. Frá bátinum varð sungið ein yrking eftir Jóannes Patursson:

»Vensil
legði at Føroya landi
morgun ein so blíðan,
nú vil
hann aftur í havið halda,
sigla
tann streymin stríða«.

Hetta var seinasta ferð Hammershaimb í Føroyum. - Hann doyði 8. apríl 1909 í Keypmannahavn - 90 ára gamal.

Gomul sjónarmið

Nú öld er liðin, síðan semja fekt um málspurningin, kann verða spurt, hvussu gingist hefur. Hava Føroyingar tikið málið til sín, og kunnu vit siga, at vit hava eitt mál og eitt skriftmál, sum vit við góðari samvitsku kunnu kalla okkara?

Jú - eingin ivi um tað. Men bera vit kjakið, sum er um málið nú á døgum, saman við kjakið, sum var fyrri 100 árum síðani, so síggja vit, at sjónarmiðini fíntu málinum eru tey somu, sum tá. Her eitt lítið dømi úr Føringatíðni, mars 1893. Ein, ið nevnið segir vinkonan skrivur. (Hon

nýtir ikki skriftmálið hjá Hammersham):

»Nýv attaná alt mujt struj tjemur
"Gunnar fire vestan fjadl", o vil hæva
me til æd læra me æd skriva etter
Sjyvrakvæje. Naj, sie e: "Tæ er
Ujlsansk! Tæ hæve e sjålv hort Hænes
sia. Naj, Tvuj for ovlukkan! Ondjin
skæl fáa me til æd hidja æt tuj. E vil
ite hæva næka vi Ujlsansk æd djera.
Onga spennetrodje vilja vit hæva til
movvermæåle. O tæ sie e, æd fáje e itje
lov æd skriva efter mujnen hódde, so
skæl ondjin sujdja me nema pen atter,
tæ love e so dujrt.«

Vinkonan

At Hammershaimb var heppin við málinum, kann hetta dømið siga okkum nakað um, hvussu skilið hevði verið, um vit høvdu eitt skriftmál til hvørja dialekt: (Úr sama nummaríð av Føringatíðni):

»"Govandæh," siir
han. "Ertú
estringur," siir
Trönde. "Njái, e eri
Nåringur, e eri
fæhrin håjmanifra
ujdjar...«

Hetta sigur okkum eitt sindur um, hvussu heppin vit vóru, at málfólkini tá valdu røttu stavsetingina.

Varðveitta dialektirnar

Eitt sum skriftmálið ber við sær, er at garðarnir millum dialektirnar fella. Vit eiga at vera greið um, at skriftmálið er ein »hóttan« móti dialektinum. Við

Løgtingið. Tá ið lögtingið var endurreist í 1852 vóru hesi húsiní bygð. Men endurreista lögtingið var als ikki tað sama, sum tað, ið varð niðurlagt í 1816. Hitt gamla var bæði dómstólur og tjóðarumboð.

Føroyskt er eitt av teimum norðurgermansku (norðønu) málunum, sum skiltu seg úr tí indoevropska fyrri nøkrum túsund árum síðani.

Tey norðønu málini skiltust aftur sundir í eysturnorrøn (dansk t svenskt norskt) og vesturnorrøn (føroyskt, íslenskt og nýnorskt).

Vit hava eina upprunliga stavseting (etymologiska). Tá so er, vilja vit altíð leita eftir uppruninum, tá nýggi orð og fyrbrigdi skulu finnast. Tað er her føroyskt og íslenskt mangan renna saman. Málini hava jú sama uppruna og tí nógva felags orð og fyrbrigdi. Men harvið fer málið ikki »íslenska vegin«, men tann náttúrliga føroyska vegin.

Standa saman um móðurmálið

Vit kunnu kortini fegnast um, at málið varð bjargað. Nú vendst ikki aftur til tað gamla við einum gerandismáli (føroyskum) og einum »myndugleika- og kirkjumálið« (donskum). Men kortini eru ikki allar súðir syftar.

Vit hava trupulleikar við framburði (úttalu). Í skúlum leggja vit stóran dent á, at bera danskt, enskt og týskt fram á rættan hátt. Alt gott um tað,

men vit gera nær um einki við føroyska ljóðlæru. Hetta er ein trupulleiki, ið vit eiga at taka upp.

Ávirkanin er stór - serliga gjøgnum út- og sjónvarp. Men eisini hava føroysku tónleikaútgavarnir eina ábyrgd fyrri at tryggja, at tað, ið givið verður út á føroyskum, er væl og rætt framborið.

Men skal trupulleiki loysast frá grundini, er tað sjálvandi í skúlunum, vit skulu byrja.

Við føroysktundirvísingini liggur nógva á láni. Hetta eiga lærarar at taka til sín, tí tað verða teir, ið koma at broyta skúlan.

Kanska vit skulu fingið eitt kjak í lag um henda trupulleika, heldur enn at ilneitast inn á Setrið og teir, ið har gera eitt dygdargott arbeiði.

Vit mugu standa saman um móðurmálið - eitt av okkara týðningarmestu tjóðareykkennum...

Eiríkur Lindenskov

Lesnaður:

Rasmus Rasmussen, Føroya Söga 825-1906 (1951)
V. U. Hammershaimb:
»Færøsk Dagbog« (Chr. Matras 1941)
Edward Mortensen (Müens):
V. U. Hammershaimb, »Lívsöga og virki hans« (1916)
H. J. Debes, »Politisk søga Føroya 1814-1906« (1993)
Árni Dahl: »Bókmenntasöga I«
Jeffrey Henriksen, »Ljóðlæra« (1975)
»Føringatíðni« 1890 - 1906

Gomul mynd úr Havn.
Miðbyrin var tá
Tinganes og Gongin var
høvuðsgøtan.

